وەڵامی:

راپۆرتی رێکخراوی هیومان رایتس ووٚچ: (هەرێمی کوردستانی عێراق: ئەشکەنجەدانی مێردمنداڵانی بەندکراو)

ئۆفیسی رێکخەری راسپاردە نێودەوڵەتییەکان لە حکومەتی هەرێمی کوردستان

سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران

December 2019

ڕێکخراوی هیومان رایتس ووْچ راپۆرتێکی بەناوی (هەرێمی کوردستانی عێراق: ئەشکەنجەدانی مێردمنداڵانی بەندکراو) و تێیدا باس لە مێردمنداڵانە ئەشکەنجەدەدات کە دەستگیر کراون و گومانیان لێدەکرێت پەیوەندییان بە تیرۆریستانی داعشەوە هەبێت بۆ ئەوەی ئیعتیراف بکەن. لە بەشێکی دیکەی راپۆرتەکە باس لەوە دەکات ئەو دەستگیرکراوانە مافی یاساییان وەک پێویست نییە بەتایبەتی لە بواری بوونی پارێزەر و ئاگادار کردنەوەی کەسوکاریان و مانەوەیان بۆ ماوەیەکی زۆر بەر لە دادگایی کردنیان و چەندین تۆمەتیش دەخاتە پاڵ حکومەتی هەرێمی سەبارەت بە مامەڵە کردن لەگەڵ ئەو مێردمنداڵانە.

لەم بارەوە ئۆفیسی ڕێکخەری راسپاردە نێودەوڵەتییەکان لە حکومەتی هەرێمی کوردستان بەیاننامەیەکی بڵاوکردەوە کە تێیدا هاتووە بە هیچ شێوەیەک ڕێکخراوی ناوبراو سەردانی ئەو شوێنەی نەکردووە، هەروەها هیچ کەسێک بەبێ بڕیاری دادگا دەستگیر ناکرێت بە هیچ تۆمەتێک و دوای دەستگیرکردنی تۆمەتباران و داواکراوان بەپێی یاسای بنەماکانی دادگایی کردنی سزایی مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێ، لە هەمان کاتدا تۆمەتبار مافی هەیە پارێزەرێک ئامادە بکات، بەڵام ئەگەر نەیتوانی ئەوا لەسەر دادگا پێویستە پارێزەری بۆ دابین بکات و ئاگاداری کەسوکاری دەکرێتەوە کە ناوبراو گیراوە دواتر کەیسەکە رەوانەی دادگای تایبەتمەند دەکرێت بۆ یەکلایی کردنەوەی بەپێی یاسا.

ئەو کەسانەی کە تەمەنیان لە ١٨ ساڵ کەمترە و گومانیان لێدەکرێت پێشتر پەیوەندییان بە داعشەوە هەبووبێت، ئەوا وەک قوربانی دەستی داعش مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێت نەک تاوانبار و بەشێوەیەکی ئاسایی و لە روانگەیەکی مرۆییەوە لایەنە پەیوەندیدارەکان مامەڵەیان لەگەڵدا دەکەن وەک گشت منداڵی ڕاگوێزراوەکان بە رەچاوکردنی بارودۆخی تایبەتیان.

بەپێی یاسا ئەشکەنجەدانی تۆمەتبار و سزادراوان بەشێوەیەکی گشتی بۆ وەرگرتنی ئیعتراف و زانیاری بە تاوان دادەنرێت بە هیچ شێوەیەک رێگا نادرێت کە ئەفسەر و کارمەندانی پۆلیس راگیراوان ئەشکەنجە بدەن بەپێی ماددەی (333) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی ١٩٦٩ی هەموارکراو.

لەو بەیاننامەیەدا باس لەوەش کراوە کە لایەنە پەیوەندیدارەکانی حکومەتی هەرێم بەپێی رێوشوێنی تایبەت رێگایان بە رێکخراوە پەیوەندیدارەکان داوە کە سەردانی بنکەکانی دەستگیر کردن و بەندیخانەکان بکەن و لە نزیکەوە چاویان بە راگیراوان و سزادراوان بکەوێت.

ئەمەی خوارەوەش دەقی بەیاننامەکەی ئۆفیسی ڕێکخەری راسپاردە نێودەوڵەتییەکانە لە حکومەتی هەرێمی کوردستان:

رۆژی 2019/1/8 ڕێکخراوی هیومان رایتس ووْچ راپۆرتێکی بەناوی (هەرێمی کوردستانی عێراق: ئەشکەنجەدانی مێردمنداڵانی بەندکراو) و تێیدا باس لەوە دەکات کە دەزگا ئەمنییەکانی هەرێمی کوردستان ئەو ئەو مێردمنداڵانە ئەشکەنجەدەدات کە دەستگیر کراون و گومانیان لێدەکرێت پەیوەندییان بە تیرۆریستانی داعشەوە هەبێت بۆ ئەوەی ئیعتیراف بکەن بەوەی پەیوەندییان بە تیرۆریستانی داعشەوە هەیە، لە بەشێکی دیکەی راپۆرتەکە باس لەوە دەکات ئەو

دەستگیرکراوانە مافی یاساییان وەک پێویست نییە بەتایبەتی لە بواری بوونی پارێزەر و ئاگادار کردنەوەی کەسوکاریان و مانەوەیان بۆ ماوەیەکی زۆر بەر لە دادگایی کردنیان.

لە دوای ساڵی ٢٠١٤ هێرشی تیرۆریستانی داعش بۆ سەر چەند ناوچەیەکی کوردستان لە ئەنجامی ئەو هێرشە سەدان هەزار کەس لەو ناوچانە کە کەوتبوونە ژێردەسەڵاتی داعش روویان لە هەرێمی کوردستان کرد، لەو کاتەدا جیاکردنەوەی هاووڵاتیانی ئاسایی و ئەوانەی پەیوەندییان بە داعشەوە هەیە کارێکی ئاسان نەبوو و ئاستەنگی زۆری بۆ پێشمەرگە و لایەنە ئەمنییەکان درووست دەکرد، بۆیە چەند رێووشوێنێکی ئەمنی دەگیرایە بەر بۆ پاراستنی سەلامەتی هاووڵاتیان و خودی ئاوارەکان و رێگانەدان بە دزە کردنی تیرۆریستان بۆ نێو هاووڵاتیان بۆ پاراستنی سەروماڵی هاووڵاتیانی هەرێم بە ئاوارەکانیشەوە، بەڵام بەردەوام لە چەند سەرچاوەیەکی نێودەوڵەتی و ناوخۆییەوە تۆمەتی مامەڵەی نەشیاو لەگەڵ دەستگیرکراوان دەخرێتە پاڵ دامودەزگاکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان وەک ئەشکەنجەدان و رێوشوێنەکانی دەستگیرکردن.

رێکخراوی ناوبراو لە راپۆرتەکەیدا باسی لەوە کردووە کە لە چاکسازی ژنان و منداڵانی هەولێر زانیارییان وەرگرتووە لەو گیراوانەی داعش لە کاتێکدا رێکخراوی ناوبراو سەردانی بنکەی چاکسازییان نەکردووە و ئەو داتایانەی کە باسی کردووە دوورە لە راستی، چونکە لە ئێستادا (٩٠)کەس لە نەوجەوانان و ئافرەتان و منداڵ هەیە لەوانە (١٤) کورِ کە راگیراوە و (٥٠)ی دیکەش لە کورِەکان فەرمانی سزایان بۆ دەرچووە ئەمانە تەمەنیان لە (١٨) ساڵ کەمترە لەگەڵ (٢٦) ئافرەت و لە ماوەی رابردووشدا ژمارەیەکی زۆریان کە بە تۆمەتی تیرۆر دەستگیرکرابوون ئازاد کراون و رەوانەی ئەو شوێنانە کراون کە لێوەی هاتبوون.

سەبارەت بەو رێوشوێنانەی لە سەنتەرەکانی پێشوازی کردن لە ئاوارەکان ئاشکرایە لە کاتی هاتنی ئاوارە و راگوێزراوەکان لە سەنتەرەکانی پێشوازی کردن دەزگا ئەمنییەکان لێکۆڵینەوە لە ناوەکانیان دەکەن و زانیاریان لەسەر وەردەگرن، ئەو کەسانەی کە گومانیان لەسەرە یان داواکراون، رەوانەی ئاسایش و دادگا دەکرێن بۆ ئەنجامدانی رێوشوێنی پێویست بەرامبەریان و لەم رووە تا ئێستا سەدان کەس دەستگیر کراوە کە بە بەڵگەی تەواوە دەرچووە کە ئەندامی داعش بەشێک لەو گیراوانە ماوەیەک لە ریزەکانی داعش بوون، تەنانەت قەناسی بەدەستی داعش بوون و بەشداری خولی مەشق و راهێنانی سەربازی و هزری داعشیشیان کردووە ئەمەش بەپێی ئەو زانیاریانە بووە کە بە ئیعتیراف و شاهیدی خودی راگوێزراوەکان بووە دوای ئەوەی دەزگا پەیوەندیدارەکان دڵنیا دەبن لە وتەکانیان، هەروەها پێش رزگار کردنی ئەم ناوچانە زانیاری هەواڵگری لەسەر ژمارەیەک لەو کەسانە هەبووە.

لەلایەکی دیکەوە هیچ کەسێک بەبێ بریاری دادگا دەستگیر ناکرێت بە هیچ تۆمەتێک و گشت رێوشوێنەکانیش بە بریاری دادگا ئەنجام دەدرێن، هەروەها دوای دەستگیرکردنیشی مافە یاساییەکانی خۆیان هەیە بەپێی بنەما و یاسا نێودەوڵەتییەکان، بۆیە رێگری لە هیچ کەسێک ناکرێت و هەموو کەسێک کە دەستگیر دەکرێت، دوای دەستگیرکردنی تۆمەتباران و داواکراوان بەپێی یاسای بنەماکانی دادگایی کردنی سزایی (قانون اصول محاكمات الجزائیە) ژمارە (٢٣) ساڵی (١٩٧١)ی هەموارکراو مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێ. رێکارەکانیش بریتین لە سەلماندنی کەسایەتی داواکراو و گومان لێکراو و دەستپێکردنی لێکۆڵینەوەکان.

ئەو مێرد منداڵانە هەمانە مافی راگیراوانی دیکەیان هەیە وەک بوونی پارێزەر، بەڵام ئەگەر نەیتوانی ئەوا لەسەر دادگا پێویستە پارێزەری بۆ دابین بکات و لەم رووەوە رێکخراوی یونیسێف بەم دواییە پارێزەرێکی راسپاردووە بۆ بەدواداچوونی

کەیسەکانی ڕاگیراوان لە چاکسازی هەولێر و لایەنە پەیوەندیدارەکان هاوکارییەکی زۆری ئەو پارێزەرە دەکەن و بەم دواییە (٦) لە گیراوان لە ڕێگای پارێزەرەکەوە ئازاد کراون، هەروەها دەتوانن تەلەفۆن بەکاربهێنن و پەیوەندیی بە کەسوکاریانەوە بکەن بە شێوەیەکی ئاسایی، تەنیا لەو کاتانەدا نەبێت کە لەژێر لێکۆڵینەوەدابن. لە لایەکی دیکەوە پرۆگرامێکی تایبەت دانراوە بە ڕەزامەندی وەزارەتی پەروەردەی حکومەتی هەرێمی بۆ ئەوەی ئەم دەستگیر کراوانە سوودمەند بن لە پرۆسەی خوێندن بە زمانی عەرەبی و بڕیار وایە بەم زووانە ئەم پرۆسەیەی دەستپێبکات بۆ ئەوەی گیراوان لە پرۆسەی خوێندن بێبەش نەبن.

هەر کەسێک لەلایەن دەزگا ئەمنییەکانەوە دەستگیر بکرێت بۆ ماوەی (٢٤) کاتژمێر دەمێنێتەوە بۆ لێکۆڵینەوە دواتر بەپێی ئەنجامی لێکۆڵینەوە مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێت و دەنێردرێن بۆ دادگای تایبەت بۆ یەکلاکردنەوەی کەیسەکانیان، بەڵام زۆر جار بە هۆی زۆری ژمارەی ڕاگوێزراوان ئەوا ڕێکارە یاساییەکان ماوەیەک دەخایەنێت بۆ یەکلاکردنەوەی کەیسەکان. لە لایەکی دیکەوە وەزارەتی ناوخۆ مانگانە بە لیست ناوی ئەو ڕاگیراوانەی پەڕاوەکانیان یەکلایی نەکراوەتەوە ڕەوانەی سەرۆکایەتی دادگاکانی تێهەڵچوونەوەی پارێزگاکان دەکات بۆ چارەسەر کردنی کێشەکانیان و ئەنجامدانی پرۆسەی دادگایی کردنیان بەپێی یاسا.
سەبارەت بە ئەشکەنجەدان لە بنکەکانی ڕاگرتن و لە کاتی لێکۆڵینەوەدا، بەپێی یاسا ئەشکەنجەدانی تۆمەتبار و سزادراوان بەشێوەیەکی گشتی بۆ وەرگرتنی ئیعتراف و زانیاری بە تاوان دادەنرێت بە هیچ شێوەیەک ڕێگا نادرێت کە ئەفسەر و کارمەندانی پۆلیس ڕاگیراوان ئەشکەنجە بدەن بەپێی ماددەی (333) لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی ١٩٦٩ی هەموارکراو و هەر تۆمەتبارێک لەکاتی لێکۆڵینەوە ئەشکەنجە درابێت لەڕووی یاساییەوە مافی هەیە سکاڵا تۆمار بکات، بەڵام هۆکاری پێکنەهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە سەبارەت بە تۆمەتی ئەشکەنجەدان مێردمنداڵانی داعش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی تا ئێستا هیچ سکاڵایەک دژی دەزگا ئەمنییەکان لەلایەن گیراوانەوە نەبووە، و لە چاکسازییەکان هیچ ئاسەوارێکی ئەشکەنجەدان لەسەر جەستەی دەستگیرکراوان بەدی نەکراوە وەک لە ڕاپۆرتی ڕێکخراوی ناوبراودا هاتووە.

ئەو کەسانەی کە تەمەنیان لە ١٨ ساڵ کەمترە و ڕوویان لە هەرێمی کوردستان و گومانیان لێدەکرێت پێشتر پەیوەندییان بە داعشەوە هەبووبێت، تا ئێستا ژمارەیەکی زۆر لەو کەسانە دەستگیرکراون کە پەیوەندییان بە داعشەوە هەبووە لێکۆڵینەوەیان لەگەڵدا کراوە و لە ئەنجامدا هەندێکیان سزا دراوان و سزاکەشیان بەپێی ئەو تاوانەیە کە ئەنجامیانداوە، لەوانە ژمارەیەکیان تەمەنیان لە خوارووی (18) ساڵە و لە چاکسازییەکان دەستبەسەرن. ئەو کەسانەی کە تەمەنیان لە(١٨) ساڵ کەمترە و ڕوویان لە هەرێمی کوردستان کردوە و گومانیان لێدەکرێت پێشتر پەیوەندییان بە داعشەوە هەبووبێت، ئەوا وەک قوربانی دەستی داعش مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێت نەک تاوانبار و گرنگییەکی تایبەتییان پێدەدرێت ئەم پرۆسەیەش بە هەماهەنگی لەنێوان حکومەتی هەرێمی کوردستان و ڕێکخراوە ناحکومییە بیانییەکان ئەنجام دەدرێت.

هەروەها هەر مێرد منداڵیك بەبێ دایك و باوك بێتە هەرێمی کوردستان زۆر بەباشی لەلایەن بەڕێوەبەرانی کەمپەکان و ڕێکخراوە ناوخۆیی و نێودەوڵەتییەکانەوە. مامەڵەی منداڵی بێ سەرپەرشتیاریان لەگەڵ دەکرێت و شوێنی تایبەتیان بۆ تەرخان دەکرێت.

له کۆتایی بەیاننامەکەیدا ئۆفیسی ڕێکخەری راسپاردە نێودەوڵەتییەکان لە حکومەتی هەرێم رایدەگەیەنێت ئەو مێردمنداڵانەی کە دایک و باوکیان دەستگیرکراوە یان گومان لێکراون بە پەیوەندیکردنیان بە تیرۆریستانەوە، بەشێوەیەکی ئاسایی و لە روانگەیەکی مرۆییەوە لایەنە پەیوەندارەکان مامەڵەیان لەگەڵدا دەکەن وەک گشت منداڵی ڕاگوێزراوەکان بە رەچاوکردنی بارودۆخی تایبەتیان. بەشێوەیەکی گشتی دەزگا پەیوەندیدارەکان لە هەوڵی بەردەوامدان بۆ چارەسەر کردنی کەیسی ئەو منداڵانە و ئەو کەیسانەی یەکلاکراونەتەوە چ بە ئازادکردن یا سزای زیندانیکردنیان وەرگرتبێت.

لە بارەی پێشکەش کردنی خزمەتگوزارییە تەندرووستییەکان بەندکراوەکان لە کاتی پێویستدا رەوانەی نەخۆشخانەکان دەکرێن و ئەو راگیراوانەش کە نەخۆشی درێژخایەنیان هەیە لەلایەن بەشەکانی گرتن و گواستنەوە ڕەچاوی باری تەندروستییان کراوە و بۆیان هەیە خواردنی تایبەت بۆ خۆیان دروست بکەن. ئەم جۆرە بەندکراوانە بەردەوام لەلایەن پزیشکەکانی بنکەکانی تەندروستی لە بەشەکانی گرتن و گواستنەوە چاودێری باری تەندروستیان دەکرێت.

ئۆفیسی ڕێکخەری راسپاردە نێودەوڵەتییەکان لە حکومەتی هەرێم
سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران
2019/1/9